

„Milyen legyen a munkás könyvtár?”

1919. március 31-én, tíz nappal a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után jelent meg Nagyváradon a Vörös Könyv című kommunista folyóirat első száma, élén a jel-szóval: Világ proletárjai egyesüljetek! A lap alcíme szerint „Munkások ismeretterjesztő folyóirata” kívánt lenni. Meg nem nevezett szerkesztője valószínűleg Katz Lipót nagyváradai ügyvéd volt, aki a baloldali mozgalmakban már régebben szerepet játszott, s 1918 februárjában illetve októberében küldöttként vett részt az MSZDP rendkívüli kongresszusain. A szerény igényű kis folyóirat nem ért meg hosszú életet, hiszen a román csapatok három héttel később történt bevonulása a haladó literátorok tevékenységének véget vetett. Ezen az „1 évfolyam, 1. szám” felíratú vékony füzetten kívül még egy — áprilisi — megjelenésről van tudomásunk; több szám valószínűleg nem látott napvilágot.

A szerzők között néhány ismert névvel találkozunk. Írt bele többek között Tabéry Géza, az erdélyi történelmi regényirodalom jelese és Vántus Károly, a magyarországi munkásmozgalom kiemelkedő harcosa is. A többség a kommunista párt helyi csoportjának tollforgatói közül került ki, akik a folyóirat célkitűzéseinek és a saját érdeklődési körüknek megfelelően már ebben az első számban egyszerre több területen is hozzáláttak a munkásság kulturális neveléséhez. Szól ez a füzet a proletariátus műveltségének akkori alacsony színvonaláról, a Szovjet-Oroszországban megindult kulturális építőmunkáról, a szovjet művelődéspolitikáról, a nagyüzemi mezőgazdaság előnyeiről, a kereskedelem államosításáról, a kommunizmus filozófiájáról, a forradalmi törvényszékekről, a kiütéses tifusz elleni védekezés módjairól stb., stb. Mindezekon kívül tartalmaz egy figyelemre méltó cikket a szocialista könyvtárügy előtt álló feladatokról is. Szerzője — Ehrenfeld Iván — sajnos, nem ismerős elöttünk, öelötte azonban, úgy látszik, ismerősek voltak azok a haladó könyvtári törekvések, melyeknek magyarországi megfogalmazójaként Szabó Ervint tiszteljük. Ehrenfeld mielőtt a címben feltett kérdésre válaszolna, megállapítja, hogy „a mindenkori uralkodó és elnyomó osztályok uralmának legfőbb támasza a munkásság öntudatlansága volt”. A kulturális termékek drágasága és magántulajdona elzárta ezeket — többek között a könyveket is — a proletariátus elől. A tőkés társadalom által alapított könyvtárakat a munkások márcsak azért sem látogathatták, mert lakásuktól messze estek, s csak munkaidőben tartottak nyitva; személyzetük nem készült fel arra, hogy nevelő munkával hidálja át azt az úrt, amely a könyvekben rejlő ismeretanyag hasznosításához szükséges műveltség és a munkásság alacsony képzettségi szintje között tátongott. A könyvtáros csak a könyvvel törődik — panaszolja az író —, s a Fővárosi Könyvtár kivételével tevékenysége pusztán arra szorítkozik, hogy a köteteket ötletszerűen vagy a beérkezés sorrendjében leltározza, anélkül, „hogyan egy szó kommentárt, útbagazítást” fűzzen hozzájuk.

A jelen és a jövő könyvtárosának feladata, hogy a munkásokat olvasásra szoktassa: „legyen az illető könyvkivevő bármilyen korú és szellemi képességű, a könyvtárosnak röviden, pár szóban ki kell kérdeznie és meg kell állapítania, hogy milyen olvasottsága, ismeretei vannak az illetőnek, mi érdekli őt legjobban? E rövid intelligencia vizsgálatokhoz képest — amelyek mindenesetre bizonyos fokú lélektani ismeretet kívánnak — kell azután a könyvtárosnak megjelölnie a könyveket, amelyeket a munkás rendszeresen, fokozatosan el kell, hogy olvasson”.

Milyen feladatok állnak — Ehrenfeld szerint — a Tanácsköztársaság könyvtárügyének irányítói előtt? Legyenek külön ifjúsági könyvtárak. Az ifjúmunkások és a munkások gyermekei látogassák minél intenzívebben a könyvtárakat.

Ne csak a város központjában, hanem a perifériákon is állítsanak fel fiókokat, méghozzá ne iskolákban, ne szekrényekben, hanem csendes környezetben, külön épületben, egészséges, nagy olvasótermekkel, s ne „a tanítók gondjaira bízva, akik aztán legfeljebb karácsonykor és húsvétkor tartanak könyvkiosztást”, hanem feltétlenül szakember vezetése alatt. Mintának ajánlja ehhez a Fővárosi Könyvtár fiókhálózatát, melyhez hasonlóképpen kellene megszervezni a vidék könyvtári életét is.

Fontos kérdés a nyitvatartási idő. Ez igazodjék a munkás szabad idejéhez, feltétlenül legyen tehát nyitva a könyvtár este 9 óráig. S amerikai példára hasznos volna bevezetni hetenként egy-egy „könyv-délutánt (book-afternoon)”, „amikor a munkás délutáni 3 órától 6-ig a könyvtárban tartózkodik és az elolvasott művekről vázlatot készít, hozzáfűzve saját megjegyzéseit is”.

Végül kitér a könyvek feldolgozásának a módjára is, s mindaddig, amíg a munkás nem tud teljesen önállóan eligazodni a könyvek között, a tudományszak, a szerző, a cím feltüntetését és a tizedes osztályozás („végtelen számrendszer”) használatát java-

solja. „A fő cél előttünk mindenesetre csakis a dolgozók szellemi színvonalának fokozása lehet. Nem szabad elfelejteni a régi mondást: »A tudás hatalom.«”

Mai szemmel kissé naívnak tűnik ez az elképzelés, különösen, ami az „intelligencia-vizsgálatokat” s a könyvfeldolgozást végül is kiküszöbölő perspektívát illeti. A könyvtártelepítésre vonatkozó követelmények közül azonban néhányat bizony még ma sem oldottunk meg megnyugtatóan.

Kulcsár Péter

A felsőfokú ipari technikumok és szakiskolák könyvtárai

A felsőfokú technikumoknak és szakiskoláknak az a feladatuk, hogy korszerű elméleti és gyakorlati felkészültségű szaktechnikusokat képezzenek. Kezdetben a felsőfokú technikumok nem rendelkeztek a működésükhöz szükséges tárgyi feltételekkel, így a felsőoktatásnál nélkülözhetetlen szakkönyvtárral sem. Sok helyen közös épületben működtek a már meglevő középfokú technikumokkal, szükségből összevont könyvtárak létesültek, melyek anyagának tekintélyes hányadát még ma is a középfokú könyvek alkotják.

Összehasonlítva az ipari és a mezőgazdasági felsőfokú technikumok könyvtárait, megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdaságiak előnyösebb helyzetben vannak, mivel már 1962 óta az Országos Mezőgazdasági Könyvtár mezőgazdasági és erdészeti könyvtárhálózatában működnek. Ugyanakkor az ipari felsőfokú technikumok könyvtárai 8 ipari tárca, illetve országos szerv hatáskörébe tartoznak, és a kb. 5—6 évvel ezelőtt történt megalakulásuktól kezdve nélkülöznek minden szervezett együttműködést, hálózati szervezést, noha a színvonalas oktatáshoz jól felszerelt és megfelelő állománynyal rendelkező főiskolai könyvtárakra lenne szükség. Ugyanis a következő években a nappali tagozatokon 60—70%-kal, az esti tagozatokon pedig kb. 40%-kal nő a felsőfokú technikus-hallgatók száma, amely már 1966—67-ben is elég magas volt: 12 173. A felsőfokú műszaki képzés továbbfejlesztésére a felsőfokú intézeteknek kb. a felétől a IV. ötéves terv végéig műszaki főiskolák lesznek, s ez is figyelmeztet jelentőségükre. A műszaki főiskolává minősítés csak az összes szükséges feltétellel előzetes megteremtése esetén lehetséges. Ezek közé tartozik — véleményünk szerint — a főiskolai központi és egyéb könyvtárak kialakítása is.

A felsőfokú technikumok könyvtárai helyzetét először a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára vizsgálta meg, 1963-ban. A kép a megalakulás kezdeti nehézségeit tükrözte: 1963-ban az intézetek túlnyomó többsége a könyvtári munkához szükséges legminimálisabb feltételekkel sem rendelkezett, nem volt könyvtárosuk, helyiségük, és a könyvek vásárlásához sem rendelkeztek elegendő kerettel. A 23 felsőfokú intézet állománya 22 554 kötet volt, az egy könyvtárra jutó állomány tehát az 1000 kötet alatt volt. A 23 közül ötben volt főfoglalkozású könyvtáros, háromnak volt könyvtárhelyisége, mindössze 56 férőhely.

A műegyetemi könyvtár a helyzetelemzés alapján elkészítette az 500-as létszámú felsőfokú intézet könyvtárának tervét. Ezenkívül felajánlotta részükre a műszaki egyetemi könyvtárak hálózatának duplum- illetve fölösanyagát, vállalta továbbá, hogy meghívja a technikumok könyvtárosokat a könyvtár által évenként rendezett alapfokú szakképzésre, és segíti a technikumok könyvtárakat módszertani és egyéb kiadványainak megküldésével is. A műegyetemi könyvtárnak a felsőfokú technikumokról készített jelentését 1964-ben az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács is megtárgyalta és elfogadta.

A Műszaki Egyetem Központi Könyvtára vállalt kötelezettségének megfelelően 1964 és 1967 között 9 vidéki és 17 budapesti technikumok könyvtárost részesített alapfokú szakképzésben, folyamatosan megküldte a technikumoknak módszertani és bibliográfiai kiadványait. A hálózat fölösanyagából a felsőfokú technikumok által kiválogatott és kért művek közül 1964 és 1967 között 2929 kötet könyvet, 1118 kötet folyóiratot és 1250 füzet folyóiratot adott át könyvjóváírással. (Például a Budapesti Élelmiszeripari Technikum 1200 kötet szakkönyvet és 1000 folyóiratot kapott, a dunajvárosi Felsőfokú Kohóipari Technikum pedig 700 kötetet.)

Az elmúlt két évben a műegyetemi könyvtár munkatársai csaknem valamennyi vidéki és budapesti technikum könyvtárát meglátogatták, tanácsokat, útmutatásokat adtak nekik és tapasztalatokat gyűjtöttek, majd 1967 októberében a felsőfokú ipari technikumok könyvtárosok részére rendezett munkaértekezleten beszámoltak az észleltekről. A technikumok könyvtárosoknak ez volt az első tanácskozásuk, amelyen előadhatták problémáikat, többek között azt is, hogy nem tudják, ki gyakorolja felettük a szakmai felügyeletet. Szinte egyöntetű volt a panasz, hogy a technikumok igazgatói nem ismerik a könyvtári kérdéseket, a gazdasági igazgatás pedig sokszor támaszt